

Mönsterås kommunskog utarmades

- varför respekterades inte fullmäktiges beslut?

Sammanfattning

Enligt gällande översiktsplaner och kommunala miljömål har Mönsterås kommun i över 35 år prioriterat rekreation och naturvärden i kommunskogen sydväst om Blomstermåla. Samma inriktning går som en röd tråd genom tidigare, och av fullmäktige antagna, miljö- och översiktsplaner sedan 1991.

Trots den prioriteringen och flera andra kommunala beslut om att satsa på ekoturism, utreda naturturismens möjligheter, främja biologisk mångfald, undvika kalhyggen och öka andelen lövskog och äldre skog, har utvecklingen i kommunskogen varit den motsatta.

Under dessa år har kommunskogen minskat med 30 procent eller nästan 350 hektar. Idag präglas dessutom landskapet i allt högre grad av kalhyggen och ungskog, och utlovade satsningar på lövskog och naturturism har uteblivit. Förklaringen till misslyckandet beror på att kommunskogen har förvaltats utifrån en annan målbild än den som kommunfullmäktige har beslutat om.

Detta gäller även skogsbruksplanen från hösten 2025 där drygt 85 % av arealen klassas som rena produktionsskogar. Där anges att inriktningen är ett *”aktivt skogsbruk med välskötta bestånd som ger en jämn och god ekonomisk avkastning”*. Rekreation och naturvärden ska beaktas, men i praktiken har de underordnats ett aktivt skogsbruk utifrån ekonomisk utdelning.

I översiktsplanen 2025 – 2040 anges att *”Besöksmål kopplade till naturmiljöer, friluftsmiljöer och kulturmiljöer ska varsamt bevaras eller utvecklas utifrån platsens unika förutsättningar för att tillvarata värden som gör kommunen attraktiv både för kommuninvånare och besökande”* samt att *”Vi prioriterar bevarande och utveckling av områden med höga biologiska eller rekreationsvärden, där så är möjligt bör jord- eller skogsbruk kunna samexistera med dessa värden”*.

I kommunens miljömål 2020 – 2025 anges att *”Kommunägd skog inom de områden som pekats ut som kultur, natur och rekreationsområden i ÖP bör vara fria från kalhyggen”*.

Därför är det uppenbart att skogsbruksplanen strider mot översiktsplanen och kommunens miljömål

Vi undrar därför:

- Hur ser partierna i Mönsterås på att kommunfullmäktiges beslut inte följs?

- Vill ni, och i så fall hur, ställa saker till rätta med långsiktiga lösningar, som främjar östra Smålands biologiska mångfald, kommande generationers välfärd, sätter Mönsterås på kartan och skapar framtidstro i Blomstermåla?

Natur- och artkris i östra Småland

Låt oss inledningsvis förklara den omgivande kontexten. Bara en bråkdel av östra Smålands natur är skyddad. Här har bara 1,7 procent av landarealen ett långsiktigt starkt skydd. Det betyder att östra Småland är sämst i hela Sverige. Samtidigt är rödlistan betydligt längre än för övriga Småland och domineras av skalbaggar, fjärilar och svampar. Flest rödlistade arter är knutna till skogen, främst lövskog, och till jordbrukslandskapets hag- och ängsmarker.

I Mönsterås kommun är läget något bättre då drygt 2 100 hektar eller lite över tre procent av kommunens landareal har ett långsiktigt starkt skydd. Men det var först i början av 2025 som kommunen själv började bidra. I det nyligen invigda reservatet Sandbäckshult ingår 25 hektar av kommunal mark, vilket betyder att kommunens bidrag till den skyddade landarealen i kommunen uppgår till drygt en procent.

Tre översiktsplaner har prioriterat skogens natur- och rekreationsvärden

I tre översiktsplaner har ”kommunskogen” sydväst om Blomstermåla pekats ut som ett naturområde där rekreation och naturvärden ska prioriteras. I översiktsplanen från 1991 klassades området som ett N- och R-områden, vilket innebar att naturvärden prioriterades och att området var av strategisk betydelse för friluftslivet.

I översiktsplanen från 2012 beskrevs kommunskogen som ett naturskönt område med stor betydelse för friluftslivet. Än en gång slogs det fast att kultur- och naturintressen ska prioriteras och dessutom att möjligheterna för naturturismen skulle utredas.

Samma budskap återkommer i dagens översiktsplan för åren 2025 - 2040. *”Vi prioriterar bevarande och utveckling av områden med höga biologiska eller rekreationsvärden, där så är möjligt bör jord- eller skogsbruk kunna samexistera med dessa värden.”* Skogsbruk förbjuds alltså inte, men det är en verksamhet som ska underordnas utvecklingen av områdets natur- och rekreationsvärden. Vid målkonflikter är det skogsbruket som ska begränsas.

Vackra mål och kommunala planer omsätts inte i praktiken

Dessutom innehåller de senaste 25 årens miljö- och översiktsplaner fler beslut och prioriteringar, som rimligen påverkar förvaltningen av kommunskogen. Spåren av dessa beslut syns dock knappt i det som återstår av kommunskogen.

Översiktsplanen från 2002 argumenterar för ökad turism och nämner bland annat *”ekoturism”* som en affärsmöjlighet. Planen nämner även en rad långsiktiga strategiska mål som att:

- *"värna om sammanhängande grönområden, ..., cykelleder..."*
- *"öka den biologiska mångfalden genom att öka andelen lövskog"*
- *"öka andelen gammalskogsbestånd (mer än 100 år) och vidmakthålla uppnådd andel, speciellt inom det kommunägda skogsbeståndet."*
- *"utveckla 'kommunskogen' vid Alsterån för det rörliga friluftslivet"*
- *"överväga att även avsätta kommunala natur- och kulturområden"*

Även tidigare miljömål, antagna av kommunfullmäktige i mars 2008, är ambitiösa med en tydlig inriktning på att kommunägda skogar ska inventeras med avseende på nyckelbiotoper och skyddsvärda områden, vilka sedan även ska skyddas. Vidare nämns i dokumentet att arbetet med en kommunal naturvårdsplan, som inkluderar skogsmark, har inletts för att antas av fullmäktige senare samma år och sedan hållas uppdaterad.

Vidare slår miljömålen för åren 2020 till 2025 fast att *"kommunägd skog inom de områden som pekas ut som kultur-, natur- och rekreationsområden i översiktsplanen bör vara fri från kalhyggen"* och att *"formellt skydd av kommunägd skog med särskilt höga natur- och rekreationsvärden ska utredas."*

Vi har bett Mönsterås kommun att redovisa resultaten av utlovade inventeringar, naturvårdsplaner, utredningar och ovan nämnda inriktningar. Svaret blev att man inte hittar några sådana underlag. Vår preliminära slutsats blir därför att lite eller kanske inget av ovanstående har förverkligats.

Kommunskogen har kalavverkats, blivit mindre och sannolikt artfattigare

Utifrån områdets skogsbruksplaner från åren 1988, 2000, 2014 och 2025 har vi försökt summera hur kommunskogen har förvaltats de senaste 35 åren. Skogsbruksplaner är trubbiga verktyg, men samtidigt de bästa tillgängliga underlagen. Planerna visar att kommunskogens storlek har minskat under dessa år. Följdfrågor om försäljningar och markbyten har kommunen inte kunnat besvara, vilket försvårar vår analys.

- 1988 omfattade kommunskogen 1 120 hektar varav 88 procent utgjordes av produktiv skogsmark. Den exakta utbredningen är okänd då skogsbruksplanen saknar en karta.
- Mellan 1988 och 2000 avyttras närmare 200 hektar varav merparten utgörs av produktiv skogsmark. Dessa marker bör rimligen ha legat i anslutning till dagens skogsinnehav, men vi vet inte vilken mark som har sålts, till vem eller när.
- Någon gång runt 2010 minskar kommunskogen med ytterligare 150 hektar. Här verkar det handla om ett markbyte/försäljning mellan Mönsterås kommun och Växjö stifts prästlönetillgångar.
- Idag är kommunskogen nästan 340 hektar mindre än 1988, vilket betyder att den nu omfattar 70 procent av den ursprungliga arealen.

Vi menar att dessa försäljningar och markbyten borde ha resulterat i en starkare förvaltning av kommunskogens rekreation- och naturvärden. Utvecklingen blev dock den

motsatta. Att jämföra skogsbruksplaner, som över tid omfattar olika arealer, är vanskligt. Men återigen, i brist på bättre underlag, är dessa preliminära slutsatser de bästa som vi kan presentera.

- Skogsbruksplanen från 1988 och historiska flygfoton visar att mycket skog kalavverkades redan under 70- och 80-talet. Samtidigt fanns det större arealer med skogar mellan 60 och 100 år, som sannolikt hade kunnat utgöra kärnan i kommunskogens prioritering av rekreation och biologisk mångfald. 1988 utgjordes 45 procent av den produktiva skogsmarken av skogar över 60 år.
- Idag, drygt 35 år senare, är bara 23 procent av skogen över 60 år. Istället präglas stora delar av landskapet idag av kalhyggen och ungskog i olika åldrar.
- Den största förändringen är att avverkningsmogen skog mellan 60 och 100 år har minskat kraftigt. 1988 utgjorde detta åldersspann 40 procent av kommunskogen. Idag har det sjunkit till åtta procent. Kommunskogen är närmast förödd och bristen på avverkningsmogna bestånd är kritisk.
- Det är positivt att 50 hektar utgörs av gammal skog över 120 år, men sannolikt står en stor del av den skogen på magra håll- eller myrmarker. Nu hotas även flera av dessa bestånd av avverkningar.
- Den utlovade ökningen av lövskog är marginell. 1988 utgjorde lövträd 13 procent av kommunskogens samlade virkesförråd. Drygt 35 år senare har det ökat till 14 procent. Översiktsplanens ambition från 2002 att gynna lövskog har inte uppnåtts. Vidare väcker halvering av volymen ädellöv mellan 2014 och 2025 frågor. Förekomsten av främst ek är liten, så kanske handlar det om fel i planen eller avrundningsfel, men ett större uttag av ekvirke kan inte uteslutas.
- Växande skog tar upp och lagrar koldioxid från atmosfären. För en kommun finns goda möjligheter att öka skogens kolförråd, samtidigt som äldre skogar med hög andel död ved gynnar biologisk mångfald och skapar variationsrika skogar med höga upplevelsevärden för både kommuninvånare och besökare. Fram till 2014 ökade medelförrådet av växande träd i kommunskogen. Den positiva trenden skedde dock från anmärkningsvärt låga nivåer. Under de senaste tio åren har kommunskogens kolförråd däremot minskat och ligger idag 20 procent under medelförrådet i Kalmar län. Förändringen beror främst på att stora mängder gran har avverkats.
- Positivt är att arealen frivilligt skyddad skog har ökat sedan millenniumskiftet. Samtidigt visar skogsbruksplanerna att det i huvudsak är lågproduktiv skog som avsätts för naturvård. Det är också besvärligt att följa upp om det är samma bestånd som skyddas över tid eller om skyddet har ändrats. Avdelningsnummer i skogsbruksplanerna har ändrats och ibland har även gränser justerats. Därför går det inte att utesluta att tidigare frivilligt avsatta skogar har avverkats ett par årtionden senare.

Vilka slutsatser drar vi av det som har hänt?

I praktiken har flera beslut i kommunfullmäktige om att prioritera rekreation och naturvärden i kommunskogen negligerats och underordnats ett aktivt skogsbruk med en god ekonomisk avkastning. Kanske har även Södras behov av råvara i vissa fall vägt tyngre än demokratiskt fattade beslut i kommunfullmäktige. Att överlåta förvaltningen av en kommunskog till en aktör som driver flera massabruk och sågverk är inte riskfritt. Upplägget bäddar för målkonflikter, samtidigt som Södras starka försvar av äganderätten väcker frågor om varför inte politiskt fattade majoritetsbeslut respekteras.

Det finns skäl att i detalj analysera relationer och beslutsvägar mellan ledande politiker, tjänstemän och externa förvaltare när det gäller kommunskogens öden. Det är däremot ingen prioriterad fråga för Naturskyddsföreningen. Med bedrövelse konstaterar vi att avvercade träd är borta och att stora delar av kommunskogens värden har skövlats. Det kommer att krävas flera årtionden att återställa de värden som fanns här för 50 år sedan.

Istället för att träta om vad som gick snett, vill vi blicka framåt

De senaste åren har Naturskyddsföreningen tillsammans med berörda kretsar och medlemmar arbetat för att ombilda Sveaskogs ekopark Hornsö till en framtida nationalpark. Det är ett stort statligt förvaltad skogsområde med en unik biologisk mångfald. Här kan den största landbaserade nationalparken söder om Dalälven bildas. Ett positivt besked för Blomstermåla som är en möjlig entré för långväga besökare. Här stannar tåget mellan Kalmar och Linköping, E22 passerar i närheten och en nyfikenhet spirar bland traktens människor om vilka möjligheter en nationalpark kan erbjuda.

Mycket är dessutom redan gjort. Förutom Mönsterås är Högsby och Nybro kommun försiktigt positiva. Ett regeringsuppdrag med syftet att undersöka områdets potential är avslutat och Kalmars länsstyrelse har föreslagit att hela ekoparken på sikt ska skyddas som nationalpark.

Kommunskogen är en katalysator som kan bidra till en fortsatt process

Mönsterås kommunskog ligger strategiskt mellan Blomstermåla och Sveaskogs ekopark. I år lanserades Lövskogstramper. Ett initiativ mellan Blomstermålas samhällsförening, Ålems cykelklubb, Stranda Naturskyddsförening och Naturskyddsföreningen i Kalmar län för att uppmärksamma områdets potential och möjligheterna runt en nationalpark.

Vår tanke är inte att kommunskogen ska ingå i en framtida nationalpark. Däremot är det ett utvecklingsområde för naturnära boendeanläggningar, utomhusaktiviteter som kan vara svåra att inkludera i en kommande nationalpark och lokalt friluftsliv. En vision som med fördel kan kompletteras med en satsning på att restaurera områdets ursprungliga naturskogar, vilket skulle kunna ge stor positiv uppmärksamhet i massmedia.

Här finns med andra ord en slumrande potential, som till liten kostnad kan väckas till liv redan under valåret 2026. Därför hoppas vi att denna skrivelse redan i början av detta år kan utmytna i en konstruktiv dialog mellan oss.

Östra Småland den 7 januari 2026.

Per Jiborn

Skogsansvarig i Naturskyddsföreningen i Kalmar län

Lars Engström

Ordförande i Stranda Naturskyddsförening

Källor och referenser:

- **Mönsterås kommun Översiktsplan - Mark** / Antagen av Mönsterås kommunfullmäktige 1991-07-04, §91
- **Mönsterås Översiktsplan Del 1 Mål och strategier** / Antagen av kommunfullmäktige 25 februari 2002
- **Mönsterås Översiktsplan Del 3 Inlandet** / Antagen av kommunfullmäktige 17 december 2012
- **Mönsterås kommun Översiktsplan 2040 - med utblick mot 2050** / Antagen av kommunfullmäktige den 24 februari 2025, 7 §
- **Miljömål för Mönsterås kommun** / Antagna av kommunfullmäktige mars 2008
- **Miljömål 2020 - 2025 Mönsterås kommun** / Antagen av kommunfullmäktige i Mönsterås kommun 2020-05-18, § 29
- **Skogsbruksplan** för Skäppentorp 1:2 med flera / Upprättad hösten 1987
- **Skogsbruksplan** för Skäppentorp 1:2 Södra / Utskriven 2000-02-14
- **Skogsbruksplan** för Skälleryd 1:17 Södra / Framskriven till och med 2014-01-21
- **Skogsbruksplan** för Skälleryd 1:17 / Utskriven 2025-09-05